

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת שלח

א. אור החיים.

פרק יג' פסוק ג'

[ג] על פי ה'. לא היה השליחות על פי ה', שהרי אמר לו "שלח לך", לדעתך וכו'. אלא רצה לומר, שהשליחות ממדבר פארן היה על פי ה' מסע הראשון מחצרות, כי לפי דברי השם יתברך לא היה מספיק לשלח כלל, אף לרב הפצרתם לא מתה בהם, ומכל מקום היה לו לאחר זמן השליחות, שהרי ממדבר פארן כמה מסעות עד סמוך לארץ, והיה לו לשלח מתניה אחרת הסמוכה לארץ ישראל יותר ממדבר פארן. אלא לפי שחניה זו של מדבר פארן

היתה מיד בכואם מחצרות, שקרה שם מעשה של מרים, וחשב ה' כי קרוב הוא המעשה ההוא, אולי יקחו הרשעים מוסר, ואולי ברב הימים ישכחו מה שקרה למרים. ומה שאמר "על פי ה'" - מוסב על "ממדבר פארן", ולא על עצם השליחות. ויש אומרים שהיה ממדבר פארן דוקא, כי מקום זה שצרה חכמתו יתברך שילכו וישבו תוך ארבעים יום, כדי שיהיו כל מתי מדבר בני ששים שנה ויבואו בכלל אלי קבר" (איוב ה, כו) כל מי שהיה בן עשרים ומעלה אשר עליהם היתה הגזרה.

אלות

1. מהו הקושי בו מתחבט כרסנו?
2. מה מצנוח לקושי ואיך הוא מסביר זאת?
3. איך ציין מרים מתרבה לכאן?
4. לפי מה מה בדיוק היה "על פי ה'?"
5. איך כרסנו מביין את הפסוק ה' 6613 על ידי מ' א' ו'?

* * *

ב. המהר"ל מפראג עם פירוש הרב זלצר.

פרק יד' פסוק ג': עזרת ה' היא לפי מידת הבטחון בו

כל מי שהאמין ובטח שהקב"ה יוריש את גויי הארץ מפנינו זכה להכנס לארץ. ומי שלא האמין ובטח לא זכה.

הכלל הוא: כל אחד מקבל את חלקו לפי מדת בטחונו בה'. כלל זה כותב המהר"ל ב"נתיב האמונה":

יש לך לדעת ולהבין כי עיקר האמונה (הוא) שהוא מאמין בו יתברך שבכוחו כל ובשביל זה כאשר הגיע הזמן שהוא יתברך יתן הטוב אז יתן לו כפי מה שהוא היה מאמין בו, אבל כאשר אינו מאמין בו כאלו ממעט כחו ויכולתו,

ומפני כך לעתיד כאשר יגיע הזמן שיהיה ה' יתברך מראה
 כחו ויכולתו לא יהיה (ה' יתברך) נודע לו (-מתגלה ועוזר
 לו) רק כפי האמונה שהיה מאמין.

(נתיבות עולם א' ע' רי"ב)

יחד עם הבטחון צריך כמוכח שתהיה השתדלות. לעשות כל מה שניתן לעשות
 בתבונה אך תמיד להאמין שלא החכמה גרמה להצלחה וכן לא חוסר חכמה גרם
 לכשלון אלא יבטח שהכל מאת ה'.

וכך מסביר המהר"ל נושא זה ב"נתיב הבטחון":

אף שצריך לעשות כל מעשיו בחכמה ואין סומכים על הנס,
 מכל מקום אל ישען על תבונתו בלבד לומר כי חכמתו
 יגרום לעשות מה שירצה. רק יבטח בה' שהוא יוציא
 מחשבתו אשר חפץ לעשות אל הפועל.

וזה שאמר הכתוב (משלי כ"ט) "חכמת אדם יתן מוקש
 ובוטח בה' ישוגב". ורצונו לומר כי כאשר יחרד (האדם,
 דבר) זה מורה על מעוט בטחון אשר יש לו בו יתברך ודבר
 זה יתן אליו מוקש. (ו) הוא הפך מה שאמר "בוטח בה'
 ישוגב" שרצונו לומר שהוא מתחזק ביותר בשביל בטחונו
 ששם בו יתברך. כי כאשר יחרד מורה (-מראה) כי אין לו
 בטחון כלל ודבר זה מוקש אליו.

(נתיבות עולם ב' ע' ר"ל)

העיקר, איפוא, לא לפחד כלל ולבטוח במלוא הבטחון שהקב"ה יעשה הכל לטובה.

שאלות

1. קרא שם את הפסוק, מה מביא את פרשנו לאמר את דבריו דוקא
 כאן על פסוק זה?
2. פרשנו קובץ כי האדם מקבל לפי מידת האמונה שלו, איך זה פועל?
3. בקטע השני - המצוטט "נתיב הבטחון" מפרט פרשנו איך צ"ל
 פנהו, התוכן הפרט?
4. האם ומה יש הפרט בין הנאמר ב"נתיב האמונה" לבין "נתיב
 הבטחון"?
5. איך פרשנו מביא את הפסוק המצוטט?
6. איך פרשנו מביא את המושג: "בטחון"?

* * *

ג. האברבנאל.

פרק יד' פסוק ז':

ומזה תדע, למה אמר משה לישראל בשנת הארבעים (דברים ט, א): "שמע ישראל אתה עובר
 היום את הירדן לבא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות וגו'". ואיך לא פחד
 לבבו פן יתפעלו השומעים דברו, ויפלו במה שנפלו אבותיהם עם דברי המרגלים, כי הנה אמר
 משה רבינו עליו כל זה, אחרי מלחמת סיחון ועוג ולכידת עריהם. כי כאשר ראו בעיניהם כי יד ה'
 עשתה זאת, אימץ לבבו לזכור להם כל זה ולומר אליהם (שם ג, כא): "כִּן יעשה ה' לכל הממלכות
 אשר אתה עובר שמה". אבל המרגלים שפחדו קראם ורעדה¹⁹ מאנשי הארץ, ספרו דבריהם
 באופן שכל ישראל ישמעו וייראו²⁰, וכפרו באמונת השם והבטחתו.

כאשר באה בלב²¹ רשעת דבריהם על ה' ועל כבודם של ישראל - שנראו בזה כאנשים פחותים
 ורכי הלבב - וראה כלב שהיה רוצה לדבר אליהם ולחזקם בה', כדרך המנהיג השלם. ושהם
 היו כל כך צועקים ומתלוננים, שלא היו נוטים אוזן לשמוע דבריו. השתיק העם אל משה, רוצה
 לומר שישמע דברי משה. וזהו: "ויהס כלב את העם אל משה". והעם חשבו שכלב היה רוצה
 לדבר כאחד מן המרגלים והגדול שבהם, כי הוא היה נשיא מטה יהודה, ולכן שמעו אליו. ואז
 אמר להם: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה". רוצה לומר, האנשים האלה חברי, תכלית
 דבריהם הוא שהעלייה בארץ כנען בדרכים היא נמנעת, והכיבוש אותה הוא יותר נמנע מצד חוזק
 אנשי הארץ וחולשתנו. אין הדבר כן, כי אנחנו חזקים מהם. ואם כן, אנחנו כפי העם אשר אתנו,
 "עלה נעלה" בדרכים בעל כרחו של עמלק ושאר האומות שבדרכים, ואחרי ההכנסה לארץ נירש
 ונכבוש אותה. וזהו: "וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", רוצה לומר בכוחנו ובגבורתנו נעלה
 ונכבוש את הארץ. ולכך השתיקם, כדי שישמעו זה מפיו. והנה כלב לא רצה לזכור יכולת השם
 ונפלאותיו, כי זה היה ראוי למשה לומר אותו. והוא כלב היה שמה להגיד עניין הארץ, לא להגיד
 יכולת השם ונפלאותיו. ולכך הוא, כאיש גיבור חיל ואמץ לבב, השיב בדבריהם בשני חלקיו:
 מהעלייה בדרכים ומכיבוש הארץ.

כשמש
 תיאר את
 הגוים
 הגדולים
 והעצומים,
 היה זה לא
 הניצחון ע'
 עוג וסיחון

דברי החיון
 של כלב ע'
 יכולת
 העלייה
 והכיבוש

1. מהי קושינו של פרשנו בתחילת דבריו וכאפי מה זה מכוון?
2. איך מסביר פרשנו את ההבדל בין כאן לבין דברי משה בסנת הארבעים?
3. מה אמרו המרדלים ואיך השיבם כלפי?
4. למה ככלל הצליח כלפי להסית את העם כלפי דבריו?
5. מה בדיוק היו ניומוקיו של כלפי לצומת דברי משה ולמה?
6. למה הציע כלפי ולא מן השותפים שלו למסע?

* * *

ד. התורה והמצוה – המלבי"ם.

פרק יד' פסוקים יד'-טז': (יד) ואמרו, שעור הכתוב ואמרו אל יושב הארץ הזאת מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה וכו', [ומ"ש שמעו כי אתה ה' הוא מאמר מוסגר] ר"ל שעי"ז יאמרו ששחטם במדבר מבלי יכולת להביאם אל הארץ כי נפסק כחו ע"י שפעל בכחו במה שהוציא אותם ממצרים ואין לו כח ויכולת לעשות פעולות חדשות, ובאר המופת לזה כי אם לא נתלה דבר זה בחסרון יכולת, ע"כ יצטרך לתלות דבר זה אי בחסרון הידיעה וההשגחה עליהם שעי"כ נעזבו אל המקרה וכלו מעצמם, או בהשתנות הרצון שגשתנה מאהבה לשנאה שעתה שב לשנא אותם וכלה אותם משנאתה, עז"א ששני צדדים אלה אי אפשר לא שנתלה זה בחסרון הידיעה וההשגחה כי הלא שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה לא לבד משיגה עליהם מרחוק רק שוכן ביניהם וזה לא השיגו ע"י דמיון שהדמיון יכוב לפעמים רק אשר עין בעין נראה ר"ל שעי"ן השכל יראה זאת בעין הגשמי והמוחשי, אתה ה' [עומד עליהם] ועננך עומד עליהם, שמה נראה לכל שאתה שוכן בתוך מחניהם, כי ע"י הענן הנראה בעין הגשמי תראה העין השכלי את כבוד ה' השוכן בענן, וכן לא יוכלו לתלותו בשנאה שאתה תשנא אותם כי הלא בעמוד ענן אתה הולך לפניו בננו לנחותו הדרך ולהאיר לו : האהבה כאב ההולך לפני בננו לנחותו הדרך ולהאיר לו : (טז) והמתה וגם לא יוכלו לתלות כי חטאו לפניו וע"כ כלה אותם בחמתו, שהלא לפי מה שהראית אהבתך להם גם אם חטאו אין ראוי שתכלה כלם כרגע רק ליסר אותם ביסורים עד ישובו אליו, וכבר אמרו בקדושין, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומקשה והכתיב וה' הולך לפניו יומם שאני הקב"ה דכ"ע דיליה ויכול למחול על כבודו, וא"כ ממה שאתה הולך לפניו יומם מבואר שאתה מחל על כבודך וא"כ גם אם חטאו ראוי שתמחול על כבודך ולא תכלם כלם, ומה יכריחו שמה שכלית אותם הוא מבלתי יכולת, וז"ש ואז יאמרו גם הגוים אשר שמעו את שמעך והאמינו עד עתה ביכלתך, יאמרו עתה : (טז) מבלתי יכולת ה' ר"ל יען שאפס כחו ולא יכול להביאם אל הארץ לכן בחמלתו עליהם המיתם במדבר בפעם אחד לבל יראה בצרתם ימים רבים, ואחר שכל הנסים והנפלאות שעשית עד עתה היה כדי שכל העמים יכירו גודל כחך, איך תעשה עתה דבר שעי"ז יבוטל כל מה שפעלת עד הנה :

אאלות

1. פרשנו מנסה להסביר את דברי משה בצ"ט, מה מדא"ל אותו בקשר לכך?
2. לדברי משה יראה הדבר כי "מאלי יכולת" הקב"ה הוא משנידט, למה זה אסור שיקרה?
3. "חסרון הידיעה ו/או השתנות הרצון" איך זה שייך לכאן?
4. "ראוי שתמחול על כבודך" איך ולמה?
5. הצלת ישראל עם ה' היא הצלת כבוד הקב"ה, איך ומה המסקנה מכך?

* * *